

פרשת בהר "ויראת מאלוקיך"

ויקרא (יט:יד):

"לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל ויראת מאלוקיך אני ה'"

רש"י (ויקרא פרק יט):

לא תקלל חרש - אין לי אלא חרש, מנין לרבות כל אדם, תלמוד לומר (שמות כב:כז) בעמך לא תאר, אם כן למה נאמר חרש, מה חרש מיוחד שהוא בחיים אף כל שהוא בחיים, יצא המת שאינו בחיים: ולפני עור לא תתן מכשל - לפני הסומא בדבר לא תתן עצה שאינה הוגנת לו, אל תאמר מכור שדך וקה לך חמור, ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו: ויראת מאלוקיך - לפי שהדבר הזה אינו מסור לבריות לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, ויכול להשמט ולומר לטובה נתכוונתי, לפיכך נאמר בו ויראת מאלוקיך המכיר מחשבותיך. וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו ואין שאר הבריות מכירות בו, נאמר בו ויראת מאלוקיך:

ויקרא (יט:לב):

"מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלוקיך אני ה'"

רש"י (ויקרא פרק יט):

מפני שיבה תקום - יכול זקן אשמאי, תלמוד לומר זקן, אין זקן אלא שקנה חכמה: והדרת פני זקן - איזהו הדור, לא ישב במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתור את דבריו. יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו, לכך נאמר ויראת מאלוקיך, שהרי דבר זה מסור ללבו של עושהו, שאין מכיר בו אלא הוא, וכל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלוקיך:

ויקרא (כה:יז):

"ולא תזנו איש את עמיתו ויראת מאלוקיך כי אני ה' אלוקיכם"

רש"י (ויקרא פרק כה):

ולא תזנו איש את עמיתו - כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט איש את חברו לא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ. ואם תאמר, מי יודע אם נתכוונתי לרעה, לכך נאמר ויראת מאלוקיך, היודע מחשבות הוא יודע. כל דבר המסור ללב, שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו, נאמר בו ויראת מאלוקיך:

ויקרא (כה:לו):

"אל תקח מאתו נשק ותרבית ויראת מאלוקיך ונסי אחיך עמך"

רש"י (ויקרא פרק כה):

נשק ותרבית - חד שווינהו רבנן, ולעבור עליו בשני לאוין: ויראת מאלוקיך - לפי שדעתו של אדם נמשכת אחר הרבית וקשה לפרוש הימנו ומורה לעצמו היתר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו, הוצרך לומר ויראת מאלוקיך. או התולה מעותיו בנכרי, כדי להלוותם לישראל ברבית, הרי זה דבר המסור ללבו של אדם ומחשבתו, לכך הוצרך לומר ויראת מאלוקיך:

ויקרא (פה: מג):
"לא תרדה בו בפרך ויראת מאלוקיך"

רש"י (ויקרא פרק כה):

לא תרדה בו בפרך - מלאכה שלא לצורך, כדי לענותו. אל תאמר לו החם לי את הכוס הזה, והוא אינו צריך, עזור תחת הגפן עד שאבוא. שמא תאמר אין מכיר בדבר אם לצורך אם לאו, ואומר אני לו שהוא לצורך, הרי הדבר הזה מסור ללב, לכך נאמר ויראת:

כלי יקר (ויקרא פרק יט):

ולפני עור לא תתן מכשול. פירש רש"י לא תתן עצה וכו', כי אין לפרש עור ממש ומכשול ממש שהרי נאמר ויראת מאלוקיך וזה מדבר בדבר המסור ללב דוקא:

כלי יקר (דברים פרק כה: יג):

{ דברים פרק כה - " (יג) לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה: [רש"י - אבן ואבן - משקלות - גדולה וקטנה - גדולה שמכחשת את הקטנה, שלא יהא נוטל בגדולה ומחזיר בקטנה] (יד) לא יהיה לך בבידתך איפה ואיפה גדולה וקטנה: (טו) אבן שלמה וצדק יהיה לך איפה שלמה וצדק יהיה לך למען יאריכו ימיה על האדמה אשר ה' אלוקיך נתן לך: (טז) כי תועבת ה' אלוקיך כל עשה אלה כל עשה עול: (יז) זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים: }"

לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה. יש לדקדק אם הפירוש גדולה יותר מן הראוי והקטנה יותר מן הראוי ושניהם שקר ושוקל לעצמו בגדולה ולאחרים בקטנה, אם כן קשה מהו שאמר אבן שלימה וצדק יהיה לך. כי תואר השלימה קאי ודאי על הקטנה יותר מהראוי שצריך להשלים חסרונה שתהיה שלימה ובלתי חסירה, ולמה לא אמר דבר המתנגד אל הגדולה ובעל כרחך אתה צריך לומר שתיבת וצדק אמר כנגד הגדולה השקרית, וקשה הרי הצדק הוא היפך שניהם ושלימה למה לי. אלא ודאי כך פירושו שגדולה היא המשוערת כראוי וקטנה היא החסירה מן הראוי. ומה שאמר אבן שלימה וצדק קאי הכל על הקטנה כי לשון צדק דרשו חז"ל (בבא בתרא פח ב) צדק משלך ותן לו. על כן אמר דרך לא זו אף זו אבן שלימה ובלתי חסירה יהיה לך שלא תחסר את חבירך כלום ולא זו שלא תחסר לו אלא אפילו וצדק צדק משלך ותן לו יותר מהראוי לבוא לו. ואם כן הוא שהגדולה היא הישרה למה אמר לא יהיה בכיסך הגדולה למה לא תהיה בכיסו הישרה....

ביאור הדבר הוא כדרך שאמר שלמה, אבן ואבן איפה ואיפה תועבת ה' גם שניהם (משלי כ י). אם שניהם שקרים מהו גם שניהם מהיכא תיתי לחלק ביניהם ומהו לשון גם, אלא ודאי שמדבר באחד שקרי ואחד אמיתי והורה שגם הישר נקרא תועבה לפי שהאבן הישרה גורמת לו לשקול בשקרית, כי אם לא היה לו האבן הישרה היה מתירא לשקול לכל העולם בקטנה השקרית כי כל הקונים בבואם לביתם ימצאו משקלם חסר ותבוא לבית דין עליו צעקת רבים לומר שלכולנו שקל בקטנה, מאי אית לך למימר שמא בביתכם נעשה חסר וכי לכולם נחסר בביתם דבר זה אינו שכיח מה הוא עושה הולך ושוקל לקצתם בקטנה החסירה ולקצתם בגדולה הישרה והיה אם יבואו לבית דין הבריות אשר להם שקל חסר הוא יטעון בבית דין הרי מכרתי להרבה בריות וישאל לאותם ששקל בישרה ויעידו שאינן חסרין כלום ויכחישו הטוענים ששקל חסר, וממילא יתרחן הדיין לומר שאצלכם נעשה חסר דאם לא כן מה גבר מגוברין ולמה אלו אינן חסרין כלום, וכשישלח הבית דין אחר משקלו ישלח הישרה ונמצא שאלמלא הישרה לא היה יכול למכור לכולם בקטנה והרי לכך הוא מחזיק הישרה כדי לאמת שקר שלו לכך גם הישרה תועבה. וזהו שפירש רש"י גדולה המכחשת את הקטנה כי על ידי הגדולה יוכל להכחיש בבית דין מעשה הקטנה. ועל כן אמר כי תועבת ה' כל עושה אלה על מה ששקל בישרה כי גם זה תועבה מאחר שאינו שוקל בישרה כי אם כדי לרמאות העולם, כל עושה עוול היינו השקרית אבל הראשונה אינה עוול ואף על פי כן היא תועבה. ועל זה אמר שלמה תועבת ה' גם שניהם לרבות הישרה:

ובזה מיושב הסמיכות זכור את אשר עשה לך עמלק פירש רש"י אם שיקרת במדות ובמשקולות הוי דואג מן גירוי האויב שנאמר (משלי יא א) מאזני מרמה תועבת ה' וכתוב בתריה (שם פסוק ב) בא זדון ויבוא קלון ואת צנועים חכמה. וקשה מה ענין גירוי האויב למשקולות ועוד קשה וכי עמלק בא עליהם בעבור ששיקרו במשקולות, גם על הראיה קשה למה קראה מאזני מרמה מאזני שקר מבעי ליה לומר ומהו הקלון שאמר, ואיך נקשר סוף הפסוק ואת צנועים חכמה לתחילתו. אלא ודאי שלאבן הגדולה הישרה קרא מאזני

מרמה שלכך הוא שוקל בה כדי לרמאות כאמור והשוקל בה הרי הוא כמסתיר רעתו מן הבריות ועושה עין של מעלה כאילו אינה רואה, וכך מדתו של הקדוש ברוך הוא כדרך שנאמר (שם כו כו) תכסה שנאה במשאון תגלה רעתו בקהל, וכדרך שאמרו בסוטה (ט א) היא עשתה בסתר הקדוש ברוך הוא מגלה קלונו, כך אמר לרמאים אלו, אתם עושים בסתר עושק וגזל הקדוש ברוך הוא שולח השונא אשר יקח כל אשר לך בגלוי ואז למפרע יתגלה קלונו כי ידעו הכל למפרע שאתה עשית בסתר עושר ולא במשפט, זה שאמר בא זדון זה האויב שיבוא בזדון ובגלוי ויבוא לאור קלון שלך:

וזהו שמסיק בילקוט (רמז רסא) בשם המכילתא (בשלה עמלק א) רבי אליעזר אומר ויבוא עמלק שבא בגלוי פנים לפי שכל הבאות שבא לא בא אלא במטמוניות אבל ביאה זו בא בגלוי פנים עד כאן לשוננו. וזה ראייה גדולה לדברינו שכל מה שעשו ישראל במטמוניות בא עמלק בגלוי כדי להביא לאור קלונו כי לא עביד הקדוש ברוך הוא דינא בלא דינא, וכששולח את האויב שיקח את אשר לך ודאי היה זה בעבור שבסתר עשית עושק וגלוח, והעושים כך סוברים כי חכמים המה להרע, כאשר בדורנו חושבים לחכם את כל מי שהוא חריף לרמות.... אמנם מי שהוא מקיים והצנע לכת עם אלוקיך ואינו עושה שקר לחבירו אפילו בצנעה הוא הנקרא חכמה. וזהו שאמר ואת צנועים חכמה והוא היפך המאזני מרמה שהזכיר: ועל דבר זה בא עמלק שנאמר (שמות יז ז - ח) ועל נסותם את ה' לאמר היש ה' בקרבנו אם אין ויבוא עמלק, ומסיק בילקוט (שם) רבי אליעזר אומר אם הוא מספיק לנו כל צורכינו נעבדנו וכו', מזה אנו למידין שלא היו בטוחים בה' שיתן להם כל צורכיהם ומסתמא היו עסוקים בעניני רמאות שלא היו יכולים להוציא מהם בדין ועשו עין של מעלה כלא רואה כמו שנאמר היש ה' בקרבנו אם אין, על כן ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים ודרשוהו (שם) לשון רפיון ידים והיינו שרפו ידי דייניהם כי לא יכלו להוציא בדין מה שחמסו בסתר. וכן כאן נאמר ואתה עיף ויגע ולא ירא אלוקים, הן אלוקים ממש, כי הדבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלוקיך. הן אלהים דיינים, כי מי שיש לו אבן גדולה וקטנה אינו נתפס על שקריו בדיינים. ועל כן חתך עמלק המילה וזרקה כלפי מעלה (תנחומא כי תצא י) כי מילה החיצונית תכליתה להביא את האדם לידי מילת ערלת הלב וכשלבם תכין מרמה על ידי שטומן משקלותיו במלח אם כן אין תועלת גם במילה החיצונית כל זמן שהם ערלי לב.... ולא נתפסו ביד עמלק כי אם הנחשלים אחריו שהיה הענן פולטם מחמת חטאם כי כל בעל מרמה נדחה ממחיצת השכינה כמו שנאמר (תהלים ה ה) לא יגורך רע, ודובר שקרים לא יכון לנגד עיניו יתברך (שם קא ז). וכל שכן עושה שקרים. וזהו ברפידים ברף ידים דהיינו חסירי כח והיו עיף ויגע כי לא היו נשואים על כנפי נשרים כמו אלו שבתוך הענן אשר אין עיף ואין כושל בהם:

ספר מסילת ישרים (פרק יא):

ואמנם, גאים כאלה אף - על - פי שלכאורה מראים עצמם ענוים, לא יבצרו מכשולות להם, שבלי ידיעתם תהיה מתגלית גאותם כלהבה היוצאת מבין החרסים. וכבר משלו חכמים ז"ל (מדרש רבא קרח): משל לבית מלא תבן והיה בבית חורין והיה התבן נכנס בהם, לאחר ימים התחיל אותו התבן שהיה בתוך אותם החורין יוצא, ידעו הכל כי היה אותו הבית של תבן - כן הדבר הזה, שלא יוכלו תמיד להסתיר את עצמם, ומחשבתם הרעה תהיה ניכרת מתוך מעשיהם, אך דרכיהם הם בענוה פסולה ושפלות מרומה.

מסכת יומא (דף עב עמוד ב):

"(שמות כה) 'מבית ומחוץ תצפנו' אמר רבא: כל תלמיד חכם שאין תוכו כבדו - אינו תלמיד חכם. (אמר) אביי ואיתימא רבה בר עולא: [אמר]: נקרא נתעב.... אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: אוי להם לשונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בתורה, ואין בהן יראת שמים.... אמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב (דברים ד) 'וזאת התורה אשר שם משה', זכה - נעשית לו סם חיים, לא זכה - נעשית לו סם מיתה. והיינו דאמר רבא: דאומן לה - סמא דהיאי, דלא אומן לה - סמא דמותא. אמר רבי שמואל בר נחמני: רבי יונתן רמי, כתיב (תהלים יט) 'פקודי ה' ישרים משמחי לב' וכתוב (תהלים יח) 'אמרת ה' צרופה', זכה - משמחתו, לא זכה - צורפתו. ריש לקיש אמר: מגופיה דקרא נפקא, זכה - צורפתו לחיים, לא זכה - צורפתו למיתה. (תהלים יט) 'יראת ה' טהורה עומדת לעד', אמר רבי חנינא: זה הלומד תורה בטהרה.

השל"ה הקדוש (שער האותיות אות למ"ד - לב טוב):

ה. הרי לך, שהלב הוא שורש ומקור מן הכל, ועל כן הסכים רבן יוחנן בן זכאי ואמר (אבות פ"ב מ"ט) רואה אני את דברי רבי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם, שאמר לב טוב כו'. כי הנה כל המדות, קנאה ותאוה וכבוד, הם בלב, ויש בו דעות רבות מהמדות הטובות ורעות. הגאווה והענוה, הזכרון והשכחה, היגון והשמחה, הבושת והעזות, האהבה והשנאה, הרחמניות והאכזריות, הנדיבות והציקנות, הכעס והרצון והחרטה, וכאלה רבות. וכן הרבה דברים מסורים ללב, שעליהם נאמר (ויקרא יט, יד) 'ויראת מאלוקיך', על כן התפלל דוד (תהלים נא, יב) 'לב טהור ברא לי אלהים'. ומחויב לראות תמיד, שיהיה הקודש קדשים נשאר בקדושתו, שיהיה מדור לשכינה, לקיים מה שנאמר (שמות כה, ח) 'ושכנתי בתוכם'. ואם חס ושלום מטמא את הלב, שיהיה לב חורש און, אז הוא מכניס צלם בהיכל לפני ולפנים. ואמרו רבותינו ז"ל (חובת הלבבות שער הבחינה פרק ה') הלשון קולמוס הלב. ודובר שקרים לא יכון נגד השכינה, כן בלב כתיב (תהלים טו, ב) 'ודבר אמת בלבב'. ומי שחולק הפה מן הלב, שהוא אחד בפה ואחד בלב, אפילו בדבר קטן, אז עונשו מרובה, וחס ושלום עושה פירוד בתוך השכינה, כנודע לבאים בסוד ה' (תקוני זהר, תקון ע', דף קכ"ח ע"ב), כי השכינה היא בחינות פה ולב שלמעלה, והפה והלב שוין.

ו. גם בכלל פה ולב שוין, הוא באם (הוא) מוכיח לרבים, שיהיה נאה דורש ונאה מקיים (ראה חגיגה יד ב), יקשוט עצמו ואחר כך יקשט אחרים (בבא מציעא קז ב). וכן כתב רבינו תם בספר הישר שער י"ג, וזה לשונו: וכאשר ילמד לזולתו או ייסר לתלמידיו, אל ישכח ליסר נפשו עמו [וללמדה], כי לא נכון לאדם ליסר לזולתו במה שאינו עושה, וללמד מה שאינו מאמין בו. כי כל דבר שיצא מן הלב, יכנס בלב. וכל אשר לא יצא כי אם מן הפה, לא יעבור האוזן. והיה החכם אומר, כשייסרני אדם, וארצה להכיר אם המוסר ההוא יבוא מן הלב, אראה אם נכנס מוסרו בלבי והתעורר [ה] נפשי לדבריו, אכיר כי בכל לבו ובכל מאודו הוא מדבר. ואם נפשי לא תשית לבה לדבריו ולא התעורר [ה] להחזיק בם, אדע כי מוסרו אינו כי אם דבר שפתיים, עכ"ל.

ז. ומי שהוא בר לבב, בזאת יבוא אל הקודש פנימה, בהיות לו לב טהור תמיד. וכתב בספר ארחות צדיקים (בהקדמה), הכסילים יציירו (בלבם) [בן] ציורי הבל ושקר, ויכתבו עליו חקקי הבל ואון, וימלאו לבם מחשבות הבל וריק. והמשכילים יכתבו על [לות] לבם מכתב אלוקים, שהוא יסוד התורה והמצוות וחכמות המדות, עד אשר יזהירו נפשותם כזוהר הרקיע, ולזה (אמר) [היתה כוונת] שלמה המלך ע"ה [באמרו] (משלי ז, ג) [קשרם על אצבעתיך] כתבם על לוח לבך, עכ"ל.

ט. ומאחר שנתבאר, שהלב הוא נגד קודש הקדשים, וינוחו בו התורה והמצוות נגד הלוחות, גם יראה שיקרע לבבו, כמו שכתוב (יואל ב, יג) '[ו]ן קרעו לבבכם וגו', ויהיה לבו 'נשבר ונדכה אלהים לא תבזה' (תהלים נא, יט), והוא כמו השברי לוחות שהיו מונחות בארון (ברכות ח ב). ותמיד יהיה לבו נשבר, על איזה מעשה או מדה בלתי נכונה שעשה, או ביטול תלמוד תורה וכיוצא בזה. ויצטער במאד, ויתחרט בחרטה גמורה, ויעשה הסכמה חזקה בלבו שלא ישוב בדרך הזה לעולם.

נתיבות שלום ("ולא תונו איש את עמיתו"):

היא דרך ישרה שיבור לו האדם, שהכוונה לדרך מיוחדת של מדת חסידות שיבור לו האדם, כמו שפירש"י שיש הרבה דרכים ישרים שצריך האדם לבחור אלא שהשאלה היא מהו הדבר המיוחד שיבור לו האדם, ואילו ענין ישא ויתן באמונה הרי הוא דבר שמחויב מצד ההלכה ואי"ז מדת חסידות. עוד הקשו על מה שמוסיף רש"י ולא יאנה את הבריות, הרי כבר נכלל זה באומרו ישא ויתן עם בני אדם באמונה.

וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו. ולהלן כתיב ולא תונו איש את עמיתו. וברש"י בשם תו"כ דאל תונו איירי בהונאת ממון ולא תונו בהונאת דברים שלא יצער את חברו. והנה איתא במס' תמיד (כת.). רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם וכו', ויש אומרים יחזיק באמונה יתירה, ופי' שם רש"י, ישא ויתן עם בני אדם באמונה ולא יאנה את הבריות. וכבר הקשו דמה תשובה היא זו על השאלה איזו

וי"ל הענין ע"פ מד"א בתורת אבות (אמונה ובטחון כו) ממין הק' מקוברין וי"ע, אמת ואמונה חק ולא יעבור, וכל המדות תלויות לפי העת והתנאים, יש עתים שאדם צריך להתנהג במדה זו ויש עתים שצריך לאחוז במדה אחרת, אך ב' המדות אמת ואמונה הם חק ולא יעבור, בכל העתים צריך יהודי להחזיק בהם תמיד. ועפ"ז י"ל דל' חז"ל יחזיק באמונה יתירה וכן דברי רש"י שישא ויתן באמונה מכוון על ב' היסודות הללו, על אמת ועל אמונה. ענין אמת הוא כמו שמצינו שאחז"ל (מכות כד.) עה"פ ודובר אמת בלבבו כגון רב ספרא, ופירש"י והכי הוה עובדא דרב ספרא היה לו חפץ אחד למכור, ובא אדם אחד לפניו בשעה שהיה קורא קריאת שמע ואמר לו תן לי החפץ בכך וכך דמים, ולא ענהו מפני שהיה קורא ק"ש, קסבר זה שלא היה רוצה ליתנו בדמים הללו והוסיף ואמר תנהו לי בכך יותר, לאחר שסיים ק"ש אמר לו טול החפץ בדמים שאמרת בראשונה שבאותן דמים היה דעתי ליתנם לך. זהו ענין יחזיק באמונה יתירה, היינו אף במה שמצד ההלכה אינו הונאה, שישא ויתן באמונה ויהיה דובר אמת בלבבו. וכמו שאחז"ל במכילתא (פר' משפטים) עה"פ אם המצא תמצא בידו הגניבה, שבעה גנבים הם, הראשון שבכולם גונב דעת הבריות, והמסרהב בחבירו לאורחו ואין בלבו לקרותו, שידוע שלא יבא אלא מזמינו כדי שיחזיק לו הלה טובה על כך. והמרבית לו בתקרובת, שנותן לו מתנה גדולה ויודע בו שאינו מקבל וכו'. הרי שאת גנבים אלו הגנבים דעת הבריות מונה ראשונה מבין שבעת הגנבים עוד לפני הגונב ממון. וכן הוא בעניני עבודת ה', כמש"כ האוה"ח הק' עה"פ (שמות כ) לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא, עוד ירמוז שלא יהיה נושא עליו שם ה' שהוא אלקיו לשוא וכו' ובכלל אזהרה זו שלא יראה על עצמו שהוא צדיק יותר ממה שהוא. היינו שלא יראה האדם את עצמו כעובד ה' באופן התנהגותו וכדו' כאשר האמת היא שזה לשוא, שאינו אחוז בזה ואין בלבו כן, והרי הוא נושא על עצמו את שם ה' לשוא. ויש בזה מדרגות רבות בחי' מהדרין ומהדרין מן המהדרין, יש שקר בדיבור, ויש במחשבה שגונב דעת הבריות, ויש עוד בבחי' דקה מן הדקה

של שקר, שגם זה בכלל שקר המרחיק מהשי"ת, כמאמר צדיקים עה"פ (שמות כג) מדבר שקר תרחק, ע"י דבר שקר תתרחק מהשי"ת. וכן להיפך בענין אמת יש מדרגות גבוה מעל גבוה בבחי' מהדרין מן המהדרין, יש דובר אמת בלבבו, ויש מה שאת עצמו אינו מרמה שהוא בעצמו יודע את האמת, וכל כמה שאדם מחזיק במדרגה יותר גבוהה של אמת הוא מתקרב יותר להשי"ת. וזהו פי' יחזיק באמונה יתירה שישא ויתן באמונה, היינו אף במה שעל פי דין אינו מחויב להיזהר עד כדי כך, שישא ויתן במדרגות גבוהות של אמת. וע"ז אומר ולא יאנה את הבריות, היינו שאף בדברים של היתר שאינם שקר ואין בהם איסור, ואפילו אנשים כשרים שומרי מצוות עושים זאת, הרי עדיין אין זה אמת, והדרך הישרה היא שלא יאנה את הבריות אפילו בדברים כאלו, כי נקודת אמת אין לה שיעור, יש אמת ויש אמת לאמתו, וזהו הדרך הישרה שיבור לו האדם, נקודת אמת.

וכן נכלל בזה ענין האמונה בהשי"ת, כמו שמבאר בבאר משה על ישא ויתן באמונה, שלפעמים נדמה לאדם בעוסקו במסחר שאם יעשה איזה שקר ירויח מכך הון רב, אך יהודי המאמין באמונה שלמה שכל מלכי מזרח ומערב אינם יכולים להוסיף לו מאומה על הקצוב לו מהשי"ת ואינם יכולים לגרוע ממנו כלום, ורק מה שהשגחה העליונה הועידה לו ונקצב לו בראש השנה כך יהיה לו, הרי לו ברור שלא ירויח מאומה יותר ע"י השקר. וזהו פי' ישא ויתן באמונה, שכל משאו ומתנו יהיה עם נקודת אמונה, שתהיה לו אמונה שלמה בהשגחה העליונה שאינו יכול להרויח כלום יותר מהמגיע לו. ולא יאנה את הבריות אפילו בדברים המותרים שאחרים נוהגים בהם היתר, כיון שמאמין בהשגחה העליונה שלא יותירו ולא יפתחו לו מחלקו ממילא יתרחק מכל מה שיש בו איזה שמץ של פגם באמונה. ונמצא שע"י אמונה עובד יהודי להשי"ת תמיד במשאו ומתנו, שהוא נזהר תמיד מאונאה בידועו שיש השגחה עליונה. וכמו שהיה אומר מרן הס"ק מלכו"ב זי"ע על הסותרים שהיה מסחרם עם הגוים שהיו באים מהכפרים לקנות ופעם היו קונים אצל

לדבר בענייני אמונה גם כאשר אין לו הרגשת הלב, כי השרשת אמונה תחילתה בדיבור ובמח ומזה מגיע להשריש בהרגשת הלב. וזהו פי' יחזיק באמונה יתירה, היינו למעלה ממדרגתו.

ב' מדות אלו אמת ואמונה הם הדרך הישרה שיבור לו האדם, היינו הדרך שעל ידה יתקרב להשי"ת, להגיע בנקודת אמת למדרגות גבוהות של מהדרין מן המהדרין, וכמ"כ למדרגות גבוהות בנקודת אמונה, וב' מדות אלו מביאות לתכלית עבודת איש יהודי להתקרב להשי"ת.

זה ופעם היו עוזבים אותו וקונים אצל אחר, ותמיד היו דואגים הסוחרים שלא יטול אחד פרנסתו של חברו, ואמר ע"ז מרן זי"ע שכאשר הגוי יוצא מכפרו כבר רשום למעלה אצל מי יכנס לקנות וכמה ישלם לו. וזוהי הדרך הישרה שיבור לו האדם יחזיק באמונה יתירה, היינו בבהירות האמונה. וכאמור שאמת ואמונה הינם חק ולא יעבור.

ובתורת אבות איתא ממרן הק' מקוברין זי"ע בפ' יחזיק באמונה יתירה, שבכל המדות על האדם להתנהג בהם כפי דרגתו ואין לו לדבר גבוהה או לעשות יותר ממה שאוחז, אבל באמונה צריך יהודי

מסכת ברכות (דף כה עמוד א):

תנא; אותו היום סלקוהו לשומר הפתח ונתנה להם רשות לתלמידים ליכנס. שהיה רבן גמליאל מכריז ואומר: כל תלמיד שאין תוכו כברו - לא יכנס לבית המדרש. ההוא יומא אתוספו כמה ספסלי. אמר רבי יוחנן: פליגי בה אבא יוסף בן דוסתאי ורבנן, חד אמר: אתוספו ארבע מאה ספסלי; וחד אמר: שבע מאה ספסלי....